

Савич І.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДЕТЕРМИНАНТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**Аннотация**

В статье рассматриваются социально-экономические аспекты причинности тенизации национальной экономики. Исследован теоретический вклад зарубежных и отечественных ученых относительно предпосылок становления теневого сектора экономики в трансформационных экономических системах. Проанализированы теоретические взгляды на факторы тенизационных процессов в экономике Украины с точки зрения современных научных исследований.

Ключевые слова: тенизационные процессы, теневая экономика, противодействие тенизации, трансформационная экономика, экономическая свобода, коррупция.

Savych I.V.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

SHADOW ECONOMY IN UKRAINE: DETERMINING FACTORS**Summary**

The article analyzes the main processes that led to the high level of the economy shadowing. The historical aspects of the formation of the shadow economy in Ukraine are highlighted. The socio-economic aspects of the shadow economy of Ukraine causality are discussed. The theoretical contribution of foreign and domestic researchers on the preconditions of formation of the shadow economy in transition economies is studied. Theoretical perspective on the factors of the shadowing processes in the economy of Ukraine from the standpoint of modern scientific researches is analyzed. The paper also provides scientific vectors for further development of researches aimed at studying the causes and preconditions of the shadow economy formation.

Keywords: shadowing processes, shadow economy, deshadowing of the economy, transformation economy, economic freedom, corruption.

УДК 658.336

ОЦІНКА ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Саєнко О.Р., Власенко В.С.

Запорізький національний університет

Розглянуто методологічні підходи до оцінки впливу податкового навантаження на результати діяльності машинобудівних підприємств. Досліджено зв'язок між сумою сплачених податків та сумою отриманого прибутку. Охарактеризовано сутність податкового навантаження та його місце у системі механізму управління підприємством. Надані рекомендації щодо розрахунку оцінки впливу податків у формуванні прибутку підприємства на підставі інтегрального коефіцієнта, який враховує темпи зміни власного капіталу та інвестиційних ресурсів.

Ключові слова: податки, податкове навантаження, прибуток, дохід, обсяг, оподаткування, фінансові результати, управління.

Постановка проблеми. Податки мають визначальний та двоїстий вплив на розвиток виробництва. З одного боку, вилучення у формі податків певної частини доходів платників призводить до зменшення їх інвестиційних можливостей, що негативно відображається на розвитку виробництва. З іншого боку, податки можуть певним чином стимулювати розвиток виробництва [1, с. 85].

Безпосередній вплив оподаткування на результати розширеного відтворення проявляється у формуванні системи фінансових стимулів для подальшого розвитку підприємництва за послаблення податкового тиску. Введення оптимальних податкових ставок і обґрунтованих податкових пільг породжує дієві стимули для економічного зростання, збільшуються обсяги підприємницької діяльності, а відтак, зростає база оподаткування й первинні доходи платників податків. Вагомим є як склад податків, так і рівень податкового навантаження кожного з них, також важливу роль

відіграє механізм фіскального адміністрування податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі податкового навантаження та оцінці його рівня присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці як Годованець О.В., Карлін М.І., Кушнірчук Ю.М., Маршалок Т.Я., Онуфрик М.С., Пасенко В.М., Савченко В.Ф., Тарангул Л.Л. та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на здобутки у вивченні питань, пов'язаних з розрахунком впливу податків на результати діяльності, необхідно зазначити, що в Україні на сьогодні не існує загальноприйнятої методології обчислення податкового навантаження на підприємство. Тому відсутня офіційна статистика цього показника, а є лише окремі розрізнені дані, за якими опосередковано можна здійснювати його оцінку. Існує досить широкий спектр уявлень про методи оцінки та показники податкового навантаження.

Головною метою цієї роботи є теоретико-методичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо розрахунку впливу податків на результати фінансово-економічної діяльності промислових підприємств в залежності від факторів, які прямо або опосередковано пов'язані із оподаткуванням.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови господарювання підтверджують необхідність використання різних інструментів для управління підприємством, що дозволяють досягти високої конкурентоспроможності та сприяти формуванню позитивного іміджу підприємства. До таких інструментів відносяться податки. Оптимальний рівень податкового навантаження є важливим чинником для забезпечення відповідної динаміки ділової активності, розвитку виробництва.

Податки впливають на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства, формування його фінансових ресурсів та інвестиційну діяльність, конкурентоспроможність продукції та загалом на поведінку підприємців, щодо будь-якої діяльності: операційної, інвестиційної чи фінансової. Рівень цього впливу залежить від системи оподаткування – самих податків, рівня їх фіскальності, методів їх справляння, стабільності та досконалості системи. Недосконалість оподаткування змушує суб'єктів підприємництва відмовитись від легальних методів господарювання, ухилятися від сплати податків.

Ефективність використання податків, реалізація їх фіскальної та регулюючої функції в повній мірі безумовно залежить від оптимального податкового навантаження на суб'єктів підприємництва [2, с. 26].

Економічний зміст податкового навантаження можна було б визначити як частку підприємницького доходу, яка вилучається державою у суб'єкта підприємництва через систему податків та зборів до бюджетів різного рівня, або, іншими словами, ступінь впливу системи оподаткування на результати діяльності суб'єктів господарювання [3, с. 163].

Найвищий рівень податкового навантаження на окремі підприємства несуть рентабельні підприємства, які працюють на ринкових засадах, не мають податкових пільг і своєчасно та в повному обсязі сплачують обов'язкові платежі до бюджету та позабюджетних фондів [4, с. 182]. Фіскальний тягар таких підприємств становить близько доданої вартості, створеної на них. Набагато кращим є становище підприємств офіційної економіки, що користуються податковими пільгами. У разі своєчасного виконання зобов'язань перед державою обов'язкові платежі їх становлять не більше доданої вартості.

У привілейованому становищі перебувають підприємства офіційної економіки, що не лише користуються пільгами, а й не виконують вчасно зобов'язань перед державою, згодом отримуючи від неї подарунків у вигляді списання податкової заборгованості та підприємства тіньового сектору економіки. За оцінками західних експертів податковий тягар на останній вид підприємств становить лише близько доданої вартості, створеної на цих підприємствах.

Аналіз абсолютного податкового тиску містить часовий аналіз та просторовий аналіз сплачених податків і зборів та аналіз динаміки і структури податкових платежів. Однак розрахунок величини абсолютного податкового тиску не дає повного уявлення про ступінь впливу сукупності податків і зборів на результати діяльності підприємства. Тому поряд з показниками абсолютного податкового тиску розраховуються показники відносного податкового тиску [5, с. 62]. Розглянута схема аналізу відносного податкового тиску на підприємство містить:

- аналіз структури загального податкового тиску на підприємство;

- аналіз зовнішніх аналітичних коефіцієнтів податкового тиску;

- аналіз внутрішніх аналітичних коефіцієнтів податкового тиску, специфічних для конкретної галузі економіки.

Особливої уваги заслуговує розкриття впливів із боку таких елементів фінансового регулювання як податок на додану вартість (ПДВ), який слід визначити проявом умов доступу на ринки фінансових послуг.

Таким чином, був проведений аналіз впливу ПДВ на сталість ведення господарської діяльності конкретних суб'єктів господарювання, де для прикладу обрано машинобудівні підприємства Запорізької області.

Нерівномірність обсягів сплати податку на додану вартість може бути свідченням зміни обсягів реалізації продукції на експорт.

Отже, проаналізуємо вплив динаміки податку на додану вартість на отримання доходу суб'єктів господарювання. Для цього розглянемо значення коефіцієнта кореляції між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу в розрізі конкретних суб'єктів господарювання, що може також бути узагальнено у відповідних темпах зміни досліджуваних показників (табл. 1).

Розрахунки, за аналізованими даними, указують на те, що тільки ПАТ «Запорізький трансформаторний завод» із трьох досліджуваних підприємств

Таблиця 1

Темпи зміни податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу, % до попереднього доходу

Роки	ЗТР		Мотор Січ		ЗАЗ	
	ПДВ (X)	Дохід (Y)	ПДВ (X)	Дохід (Y)	ПДВ (X)	Дохід (Y)
2005	180,99	170,05	104,15	100,67	119,24	133,16
2006	159,34	184,00	95,44	113,50	102,77	119,83
2007	131,10	202,14	129,16	141,39	35,59	186,29
2008	108,35	159,08	145,80	117,01	129,39	98,48
2009	145,74	115,84	131,80	182,70	81,86	20,46
2010	56,22	59,37	101,09	136,53	120,06	113,74
2011	211,84	157,08	97,40	113,43	147,53	122,94
2012	150,91	109,95	157,31	136,87	90,71	96,78
2013	46,94	68,84	100,08	108,27	31,09	49,39
	$\bar{X} = 132,38$	$\bar{Y} = 136,15$	118,03	127,82	95,36	104,56
Разом	1191,43	1225,35	1062,23	1150,37	858,24	941,07

Джерело: [розроблено автором Сасенко О.Р.]

має тісний кореляційний зв'язок між рядами даних, які відображають зміну значень податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу. Коефіцієнт кореляції у даному випадку складає 0,72.

Отже, можна стверджувати, що темпи зміни в обсягах рядів даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу, для відміченого вище підприємства приблизно однакові.

Разом із цим, ПАТ «Мотор Січ» має помірний кореляційний зв'язок між рядами даних, які відображають зміну значень податку на додану вартість та обсягів отриманого доходу. І коефіцієнт кореляції у даному випадку складає 0,46. Що стосується ПАТ «ЗАЗ», то даний суб'єкт має слабкий кореляційний зв'язок (0,05). Тож відповідні темпи зміни в обсягах рядів даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу, для відмічених вище підприємств зазвичай різні. Всі аналізовані підприємства мають значні обсяги реалізації продукції на експорт.

З погляду підприємств, які мають незначні кореляційні зв'язки між рядами даних, які утворюються значеннями податку на додану вартість та обсягами отриманого доходу, можна говорити, що частка реалізації продукції на експорт в загальному обсязі змінюється кожного року на протязі аналізованого періоду.

Так, для ПАТ «Мотор Січ» та ПАТ «ЗАЗ» характерні досить нерівномірні зміни в обсягах сплаченого податку на додану вартість та обсягах отриманого доходу. Тож можна говорити, що податок на додану вартість загалом не впливає на розвиток зовнішньоекономічної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання.

Крім того проведемо аналіз основних факторів впливу податків на фінансові результати діяльності машинобудівних підприємств та оцінимо рівень впливу оподаткування.

Пропонований підхід аналізу ґрунтується на гіпотезі про те, що податковий вплив на результати фінансово-економічної діяльності промислових підприємств знаходиться в залежності від факторів, які прямо або опосередковано пов'язані із оподаткуванням. Доцільним вважається виділити основні фінансово-економічні показники, які найбільшою мірою відчують вплив податкової системи. До таких показників віднесено прибуток, який безпосередньо змінюється під впливом податків, вартість основних фондів засобів (ОЗ), які з одного боку оподатковуються у процесі їх придбання, а з іншого – податковий тягар впливає на можливості їх відтворення, власний капітал (ВК), який формується за рахунок прибутку підприємства та акціонерного капіталу. Дані види капіталу безпосередньо мають відношення до оподаткування. Фінансові інвестиції (ФІ) безпосередньо пов'язані із формуванням основних фондів, сама інвестиційна діяльність, як правило, здійснюється за рахунок прибутку, відповідно, цей показник безпосередньо пов'язаний із розмірами податку.

Для подальшого аналізу даних показників використовувались дані машинобудівних підприємств: ПАТ «ЗАЗ», ПАТ «Мотор-Січ», ПАТ «ЗТР» (табл. 2).

Попередній аналіз дає змогу стверджувати, що в досліджуваному періоді найбільш динамічно розвивався ПАТ «Мотор Січ», який збільшив розміри прибутку та наростив основні фонди, власний капітал, але при цьому знизив інвестиційну активність; ПАТ «ЗАЗ» продемонстрував негативну динаміку розвитку, що позначилося на зниженні прибутку, власного капіталу та інвестиційної активності, але збільшив обсяги основних фондів.

Таблиця 2

Аналіз факторів впливу на фінансові результати

Назва показника	Періоди	$\frac{Ч_{нз}}{Ч_{пб}}$	$\frac{П_{дз}}{П_{пб}}$	$\frac{В_{кк}}{В_{кп}}$	$\frac{Ф_{ік}}{Ф_{ін}}$	$\frac{ОЗ_{к}}{ОЗ_{п}}$
ПАТ ЗАЗ	2011	10,8139	1,2958	0,0939	1,0000	1,0983
	2012	0,0042	0,8343	1,0003	1,0000	1,0816
	2013	5,8170	0,9425	0,9852	1,3231	0,9838
ПАТ ЗТР	2011	2,5816	1,1062	1,8737	0,7088	2,0421
	2012	1,0377	0,9086	1,0439	1,000	1,0282
	2013	0,3476	1,4805	0,3730	1,3567	0,9709
ПАТ Мотор Січ	2011	1,0770	1,2175	1,3497	0,7652	2,9645
	2012	1,2048	0,8496	1,4905	1,1044	1,1586
	2013	0,8146	1,8361	1,2377	0,9504	1,1014

Джерело: [розроблено автором Саєнко О.Р.]

Стабільність показало ПАТ «ЗТР», який має позитивні результати за всіма досліджуваними позиціями, окрім вартості основних фондів та власного капіталу.

Таблиця 3

Показники впливу податків на формування фінансових результатів діяльності машинобудівних підприємств Запорізького регіону

Назва підприємства	Періоди (роки)	Показники	
		K1	K2
ПАТ «ЗАЗ»	2011	0,783	7,598
	2012	1,005	2,047
	2013	6,080	2,142
ПАТ «ЗТР»	2011	1,373	1,270
	2012	1,192	1,111
	2013	1,088	1,328
ПАТ «Мотор-Січ»	2011	1,194	0,228
	2012	2,114	0,352
	2013	0,549	0,383

Джерело: [розроблено автором Саєнко О.Р.]

Аналізуючи безпосередній вплив податків на результати діяльності машинобудівних підприємств, необхідно відзначити, що необхідний рівень прибутку є основою економічного розвитку підприємств і аналіз ґрунтується на визначенні взаємозв'язку між прибутком та іншими факторами впливу. Кількісно це може бути оцінено за допомогою показника K1, який враховує темп приросту прибутку відносно величини податків та враховує зміну величини власного капіталу за формулою:

$$R_1 = \frac{\frac{q_{нз}}{q_{пб}}}{\frac{П_{дз}}{П_{пб}}} \times \frac{В_{к}}{В_{п}} \times 100\% \quad (1)$$

де $П_{дз}$ – розміри податку у звітному періоді, грн.;
 $П_{пб}$ – величина податку в базисному періоді, грн.;
 $Ч_{нз}$ – чистий прибуток звітнього періоду, грн.;
 $Ч_{пб}$ – чистий прибуток базисного періоду, грн.;
 $В_{к}$ – власний капітал на кінець звітнього періоду, грн.

$В_{п}$ – власний капітал на початок звітнього періоду, грн.

Подальший аналіз спрямований на аналіз фінансових ресурсів, реінвестованих у розвиток підприємства. K2 характеризує, якими темпами збільшуються активи підприємства за рахунок інвестиційних ресурсів без залучення позикових коштів.

Це є орієнтовною характеристикою зростання власного капіталу через внутрішнє фінансування в

майбутньому. Якщо в розвитку організації не відбудеться різких змін у структурі оподаткування і їхньому взаємозв'язку із прибутком, вартістю основних засобів і оподаткуванням, то цей показник розраховується за формулою:

$$R_2 = \frac{\left[\frac{Ч_{нз}}{Ч_{но}} \right]}{\left[\frac{П_{зг}}{П_6} \right]} \times \frac{\left[\frac{\Phi_{ик}}{\Phi_{ин}} \right]}{\left[\frac{ОЗ_к}{ОЗ_н} \right]} \quad (2)$$

де $\Phi_{ик}$ – фінансові інвестиції на кінець звітного періоду, грн;

$\Phi_{ин}$ – фінансові інвестиції на початок звітного періоду, грн

$P_{озз}$ – вартість основних засобів на кінець звітного періоду, грн;

$P_{озб}$ – вартість основних засобів на початок звітного періоду, грн.

Таблиця 4

Загальний вплив податків на діяльність підприємств машинобудівної галузі Запорізького регіону

Назва підприємства	Періоди (роки)	$K_{вп}$	Пояснення
ПАТ «Мотор-Січ»	2010-2011	0,272	Податки майже не впливають на результати фінансово-економічної діяльності підприємства. $K_{фв}$ менше 1.
	2011-2012	0,818	
	2012-2013	0,210	
ПАТ «ЗАЗ»	2010-2011	5,949	Податки істотно впливають на діяльність підприємства.
	2011-2012	2,057	
	2012-2013	13,023	
ПАТ «ЗТР»	2010-2011	1,743	Вплив визначається як середній.
	2011-2012	1,324	
	2012-2013	1,445	

Джерело: [розроблено автором Саєнко О.Р.]

У таблиці 3 наведено розрахунок впливу податків на формування фінансових результатів діяльності машинобудівних підприємств Запорізького регіону.

Загальний вплив податків на діяльність підприємств можна описати математичною формулою:

$$K_{вп} = K_1 \times K_2 \quad (3)$$

де $K_{вп}$ – сукупний коефіцієнт впливу податків на розмір прибутку.

У таблиці 4 наведений сукупний коефіцієнт впливу складових податків ($K_{вп}$) на формування залишкового фінансового результату діяльності машинобудівних підприємств.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що рівень податків на результати фінансово економічної діяльності машинобудівних підприємств різниться в широкому діапазоні: від до 0,2% до 13,02%. Це впливає на такі показники діяльності машинобудівних підприємств, як рівень конкурентоспроможності підприємства, інвестиційна активність, здатність відновлювати основні фонди.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження показало, що вплив податків залежить від рівня капіталізації, підприємств вартості основних фондів, інвестиційної активності. Чим дані показники вище, тим нижчим є вплив податків на формування економічного результату. Дане твердження не означає, що у грошовому вимірі даного впливу не відчувається. Безумовно такий вплив існує, але він може бути настільки незначним, що в загальних результатах фінансово економічної діяльності не буде суттєвим.

Таким чином, аналіз впливу податків на результати фінансово-економічної діяльності машинобудівельних підприємств являє собою комплексний процес. Впровадження в систему управління машинобудівельним підприємством запропонованої методики аналізу дозволяє робити більш змістовні висновки щодо подальшого розвитку діяльності.

Список літератури:

1. Годованець О. Податкове навантаження: важливий чинник соціально-економічної стратегії держави / О. Годованець, Т. Маршалок // Економічний аналіз: Зб. наук. праць. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет. – 2008. – № 3(19). – С. 85-89.
2. Савченко В.Ф. Оцінка рівня податкового навантаження в Україні / В.Ф. Савченко, А.Ф. Лось // Економічний часопис – XXI. – Київ: Інститут суспільної трансформації. – 2011. – № 9-10. – С. 25-28.
3. Кушнірчук Ю.М. Оптимізація рівня фіскального навантаження з метою економічного забезпечення держави / Ю.М. Кушнірчук // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник наук.-техн. праць. – Львів: Національний лісотехнічний університет України. – 2010. – Вип. 20/11. – С. 161-169.
4. Цимбалюк І.О. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики / І.О. Цимбалюк, Н.В. Вишневська // Економічний вісник університету: збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький: Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2012. – Вип. 19(1). – С. 183-187.
5. Пасенко В.М. Оцінка впливу податкового навантаження на інноваційно-інвестиційний розвиток регіону / В.М. Пасенко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2008. – Випуск 21. – С. 62-65.

Саєнко Е.Р., Власенко В.С.
Запорожский национальный университет

ОЦЕНКА НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭФФЕКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

Рассмотрены методологические подходы к оценке влияния налоговой нагрузки на результаты деятельности машиностроительных предприятий. Исследована взаимосвязь между суммой уплаченных налогов и суммой полученной прибыли. Охарактеризована сущность налоговой нагрузки и ее место в системе управления предприятием. Даны рекомендации относительно расчета оценки влияния налогов на формирование прибыли предприятия на основании интегрального коэффициента, который учитывает темпы изменения собственного капитала и инвестиционных ресурсов.

Ключевые слова: налоги, налоговая нагрузка, прибыль, доход, оборот, налогообложение, финансовые результаты, управление.

Sayenko E.R., Vlasenko V.S.
Zaporizhzhya National University

EVALUATION OF TAX LOAD, TO ENSURE ACTIVITY OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

Summary

Overviewed methodological approaches to assessing the impact of the tax load on the activity of the machine-building enterprises. Investigated the relationship between the amount of taxes paid and the amount of the profits. Described the essence of tax load and its place in the system of enterprise management. Gives recommendations regarding the calculation of assessing the impact of taxes on the formation of the company's profit on the basis of integral factor, which takes into account the pace of changes in equity and investment resources.

Keywords: taxes, tax load, profit, revenue, turnover, taxation, financial results, management.

УДК 658.33:332.7

СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ БІЗНЕСУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ПІДСТАВІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ

Саєнко С.Г., Осипенко Н.В.
Запорізький національний університет

Розглянуто концептуальні положення щодо підходів до оцінки бізнесу суб'єктів малого підприємництва. Досліджені та охарактеризовані існуючі методики оцінки бізнесу. Визначені проблеми, щодо обмеження в застосуванні різних методів, пов'язаних зі специфікою діяльності суб'єктів господарювання. Надані рекомендації щодо застосування факторного аналізу для узгоджень результатів оцінки бізнесу суб'єктів малого підприємництва.

Ключові слова: бізнес, оцінка, факторний аналіз, вартість, суб'єкти малого підприємництва.

Постановка проблеми. Існуючі підходи до оцінки бізнесу, а також різні методи оцінки бізнесу суб'єктів малого підприємництва мають обмеження в застосуванні, пов'язані зі специфікою діяльності та особливостями функціонування даних суб'єктів господарювання. Проблеми застосування методів оцінки бізнесу для суб'єктів малого підприємництва можна звести до наступних: відсутність або викривлення інформаційної бази; нестійкість малого бізнесу; складнощі, пов'язані з вибором підприємств – аналогів; складнощі, пов'язані з організаційно-правовою формою, суб'єктивізм та існування суперечливих ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оцінки бізнесу, а саме проблема методологічних підходів, як великих компаній, так і суб'єктів малого підприємництва, розглянута у роботах багатьох вчених, вітчизняних та закордонних дослідників, а саме: І.І. Бродська, І.Т. Балабанов, Я.І. Маркус, О.І. Олексюк, Н.О. Павловська,

О.В. Павловська, Огаджанян А.Б., В.П. Красноглазов, С.В. Поліщук, І.М. Рєпіна, Г.І. Сичева, Є.І. Тарасевич, Я.С. Витвицький, В.І. Кошкін, А.М. Турило, Н.П. Лебідь, О.С. Федонін та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на здобутки вітчизняних та зарубіжних науковців щодо розкриття питань, пов'язаних з визначенням оптимальної оцінки бізнесу, до теперішнього часу відсутня методика, яка б допомогла проблеми пов'язані зі специфікою діяльності та особливостями функціонування суб'єктів малого господарювання.

Головною метою цієї роботи є обґрунтування переваг та недоліків існуючих традиційних методів оцінки бізнесу суб'єктів малого підприємництва та розробка практичних рекомендацій щодо її проведення на підставі факторного аналізу на узагальнення результатів оцінки.

Виклад основного матеріалу. Проблеми проведення оцінки бізнесу в підприємницькому серед-